

Anna Jońska¹
Pod merytoryczną opieką mgr. Pawła Olbrychta

ZACHOWANIA PATOLOGICZNE MŁODEGO POKOLENIA

Streszczenie: *W artykule dokonano analizy zachowań patologicznych występujących wśród młodzieży. Wskazano tego przyczyny, uwarunkowania oraz skutki przejawiające się później w dorosłym życiu.*

Słowa kluczowe: *patologie, młodzież, resocjalizacja, społeczeństwo*

WSTĘP

Współczesne życie charakteryzuje się intensywnym postępowaniem we wszystkich przejawach cywilizacji i kultury oraz żywymi przemianami społecznymi i ekonomicznymi. Jest więc rzeczą naturalną, iż bardzo różne są treści oraz stosunek do najbardziej istotnych spraw życiowych różnych pokoleń. Różni się także środowisko wychowawcze oraz inna jest rola szkoły współczesnej wobec stale rozwijających się sposobów wychowania pozaszkolnego. Funkcje wychowawcze i opiekuńcze znacznie różnią się w porównaniu z tzw. rodziną tradycyjną. Efektem zachodzących przemian jest przekształcanie się modelu wychowania oraz towarzyszące tym zmianom trudności wychowawcze. Czy to oznacza, iż bariery wychowawcze narastają? Odpowiedź na to pytanie nie jest prosta, bo chwiejne są kryteria ocen postaw dzieci i młodzieży oraz ocen motywacji ich zachowania.

Należy pamiętać, że niedostosowanie w społeczeństwie ma różne odzwierciedlenie i rozwój lub spadek przestępczości nie może być traktowany jako jedyny wyznacznik oceny sytuacji. Podkreślić należy także inne istotne przejawy społecznego niedostosowania, które nie powodują ingerencji sądu oraz organów bezpieczeństwa publicznego, ale są natomiast uciążliwe w środowisku szkolnym, w rodzinie, na podwórku, czy też ulicy.

Działalność społeczna, która wspiera rozwój wychowania młodego pokolenia wyraźnie wzrasta, dostrzegalny jest wzrost zainteresowań problemami młodzieży oraz zwiększenie działalności organów związkowych, organizacji społecznych, władz terenowych, organizacji osiedlowych. Może to w przyszłości przyczynić się do złagodzenia problemu społecznego niedostosowania oraz do zniwelowania zachowań patologicznych, ale nie doprowadzi to do pełnego przezwyciężenia takich zachowań. Społeczne niedostosowanie występuje na marginesie ogólnych zjawisk społecznych i tak jak choroba towarzyszy nieuchronnie zdrowiu. Sprawę komplikuje jeszcze to, że zachowania patologiczne mają zawsze złożone podłoże, powstają bowiem w zależności od zaburzonych warunków rozwojowych jednostki i od nieprawidłowości tkwiących w środowisku społecznym.

¹ Anna Jońska – studentka II roku stacjonarnych studiów II stopnia na kierunku Bezpieczeństwo Narodowe w Akademii Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu.

W procesie resocjalizacyjnym trzeba więc zawsze brać pod uwagę dwa kierunki oddziaływania, mianowicie:

- poprawę sytuacji dziecka w środowisku,
- poprawę form zachowania dziecka².

Pierwszy kierunek działania może być wykonany tylko przy szerokim współdziałaniu czynników społecznych, natomiast dobre wychowanie należy przede wszystkim do wychowawcy i do osób z nim współpracujących. Nie jest to zadanie proste, natomiast bardzo odpowiedzialne. Trudno bowiem dziecko zdemoralizowane, wykolejone, z zaburzeniami charakteru podporządkować regulaminom szkoły oraz wymogom nauczycieli, czy też wychowawców. Zadanie to jest bardzo odpowiedzialne, ponieważ takiemu dziecku zagraża to, iż w przyszłości nie zdoła nawiązać pozytywnego kontaktu ze środowiskiem, istnieje ryzyko, że podejmie ono działanie przeciwne normom społecznym³.

Pomoc dziecku zagrożonemu zastosowana odpowiednio wcześniej uchroni społeczeństwo przed koniecznością tworzenia zakładów wychowawczych i penitencjarnych, a młodzież przed przykrymi sankcjami karnymi.

1. MŁODZIEŻ WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE

Głównym problemem po drugiej wojnie światowej stał się problem międzyludzkich kontaktów, który jest podstawą pokojowego współżycia. Uznano, że dalsze istnienie cywilizacji zależne jest od rozwoju kultury współżycia społecznego. Pokolenia dorosłych zauważają przemiany, które zachodzą w postawie oraz w dążeniach młodych ludzi, przemiany, które w czasie radykalnego postępu technicznego dokonują się znacznie szybciej i manifestują się w sposób bardzo wyraźny. Społeczeństwo dorosłych zastanawiają więc problemy:

- czy współczesna młodzież jest taka, jaką społeczeństwo dorosłych chciałaby widzieć, jako kontynuatorów swojej działalności, czy jest ona właściwie ukierunkowana i odpowiednio przygotowana do podejmowania coraz to bardziej trudniejszych zadań oraz obowiązków, jakie ją w bliskiej przyszłości czekają;
- jaką wartość i jakie znaczenie dla współczesnej młodzieży ma kultura, a więc: współczesna muzyka, taniec, strój, twórczość literacka i swoiste formy zachowania się;
- czy ostre formy zachowania, jak na przykład: bunty młodzieży, narkomania, przestępczość nieletnich, są wyrazem współczesnej kultury młodzieży, czy też stanowią jej margines⁴.

Rozwój osobowości młodego pokolenia jest zależny od warunków, w jakich przebywają. Warunki społeczne nie tylko kształtują osobowość, ale także określają perspektywy rozwoju. Bardzo istotnym elementem jest tutaj stosunek dorosłych do młodzieży oraz stosunek młodzieży do dorosłych, który kształtuje się różnie: od poczucia zależności od dorosłych poprzez rozumienie konieczności podporządkowania się i posłuszeństwa wobec pokolenia dorosłych. Twórcza inicjatywa młodzieży jest podstawą społecznego, a także kulturalnego postępu i dlatego też wspieranie jej przez pokolenie dorosłych oraz przez czynniki decydujące o organizacji życia społecznego i politycznego w państwie ma ogromne

² O. Lipkowski, *Resocjalizacja*, Warszawa 1987, s. 3.

³ *Ibidem*, s. 4.

⁴ *Ibidem*, s. 5-6.

znaczenie dla ogólnego postępu oraz rozwoju⁵. Społeczeństwo stara się stworzyć młodzieży odpowiednie warunki realizacji własnych dążeń, a także ułatwia rozszerzenie pola działania. Pokolenie młodych coraz bardziej staje się równoprawnym partnerem w wielu istotnych dla społeczeństwa sprawach (aktywny udział w związkach, stowarzyszeniach młodzieżowych, naradach także na najwyższym szczeblu). Poprzez zorganizowaną praktykę zawodową młodzież ucząca się wkracza w dorosłe życie już w okresie przygotowawczym⁶.

Czynnikami stwarzającymi zagrożenie rozwoju młodzieży jest przede wszystkim życie społeczne oraz cywilizacja techniczna. Coraz dłuższe kształcenie jest koniecznym elementem postępu społecznego, natomiast kryje w sobie pewne niebezpieczeństwa, które należy zwalczać. W szkole zaznacza się obniżenie autorytetu nauczyciela, o czym świadczą coraz to większe trudności wychowawcze. Młodzież szuka kontaktów w tych zajęciach pozaszkolnych, w których samodzielność znajduje pełne możliwości rozwoju:

- w drużynach sportowych;
- instytucjach kulturalnych;
- organizacjach młodzieżowych;
- różnych formalnych i nieformalnych zespołach.

W takim samym stopniu, w jakim wzmacnia się wpływ czynników pozaszkolnych na kształtowanie postaw młodzieży, maleją wpływy szkoły, natomiast rola nauczyciela zostaje ograniczona do terenu samej szkoły⁷. Możliwości kształtowania osobowości młodzieży maleje w miarę postępującej specjalizacji pracy nauczyciela.

Wraz ze wzrostem stopy życiowej rosną potrzeby. Pogoń za dobrami materialnymi, dążenie do gromadzenia za wszelką cenę i „używania życia”, wzmaga „choroby cywilizacyjne”: nerwicę, choroby układu krążenia i nowotworowe. Ma to także duży wpływ na sytuację młodzieży. *Znerwicowany człowiek nie potrafi prawidłowo organizować środowiska swego bytu. Jeśli spojrzymy na wskaźniki ze zgoła odmiennej dziedziny, a mianowicie przestępczości nieletnich, okaże się, że korelują one w sposób zadziwiający ze wskaźnikami nowotworów i zawałów u ludzi starszych na tych terenach. A więc wydaje się, że źródła pewnych schorzeń społecznych, jak i wspomnianych chorób, kryją się w zespole czynników, które zwiemy współczesną cywilizacją*⁸. Energia ludzka, a przede wszystkim energia młodego pokolenia powinna być przede wszystkim ukierunkowana przez szkołę, a także instytucje oświatowe i społeczne, a treść ukierunkowana musi być zgodnie z interesem społeczeństwa, z założeniami humanitarnymi oraz z interesem i potrzebą każdej jednostki w okresie jej rozwoju. Młode pokolenie musi także dostrzegać cel takiego ukształtowania oraz wartość i istotę swego istnienia. Jest to czynnik rozwojowy niezmiernie istotny, gdyż jasno określone perspektywy rozwoju oraz akceptacja ich jest nadrzędnym warunkiem gotowości młodzieży do działania w bieżącej sytuacji i kształtowania jej przyszłości⁹.

⁵ *Ibidem*, s. 7-8.

⁶ *Ibidem*, s. 8-9.

⁷ J. Szczepański, *Rzecz o nauczycielach w wychowującym społeczeństwie socjalistycznym*, Warszawa 1975, s. 22.

⁸ J. Aleksandrowicz, *Wizja medycyny*, Warszawa 1971, s. 74.

⁹ O. Lipkowski, *op. cit.*, s. 12-13.

2. PATOLOGIE WYSTĘPUJĄCE WŚRÓD MŁODEGO POKOLENIA

Zjawiska patologiczne od stuleci dotyczą nie tylko osób dorosłych, ale także coraz częściej młodego pokolenia¹⁰. Rozwój cywilizacji doprowadza do tworzenia się nowych zagrożeń, np.: uzależnienia od Internetu, telefonów komórkowych, facebooka lub też nieco odmienionych postaci znanych już zdarzeń patologicznych, m.in. sponsorowania kobiet przez mężczyzn lub odwrotnie, jako głównej formie uprawiania prostytucji¹¹. W minionych latach przyczyny skłaniające ludzi do wkraczania w zasięg danych zjawisk patologicznych były odmienne, a postęp społeczny oraz techniczny zwiększył ich liczbę. Wiele czynników sprawczych doprowadzających do zachowań patologicznych nie zostało do końca poznanych. Do takich czynników z pewnością można zaliczyć m.in.:

- poczucie nierówności;
- poczucie gorszego traktowania w otoczeniu;
- poczucie odrzucenia;
- poczucie bycia innym, odbieganie od reszty rówieśników¹².

Należy podkreślić, iż zjawiska patologiczne coraz częściej nie pojawiają się wśród wyizolowanych postaciach, a w określonych układach zależności i powiązań. „Stare” zachowania patologiczne występują w nieco innych postaciach, a te „nowe” mogą ludziom zmierzającym ku nim dostarczać doraźnych subiektywnych korzyści. W dalszym okresie dążenia w tych zjawiskach przysparzają ludziom wyjątkowo wiele bólu, cierpień, strat i szkód z degradacją psychiczną i społeczną włącznie, nie są też neutralne dla bliższego i dalszego otoczenia społecznego¹³.

Wyróżnienie zagadnień związanych ze zjawiskowymi formami patologii społecznych wskazuje, iż powodują one niezmiennie ważne problemy. Wspomniane twierdzenia, że współcześnie coraz więcej młodych ludzi znajduje się w zasięgu oddziaływań patologii wzmaga istotę problemów, ponieważ to właśnie młode pokolenie w niedalekiej przyszłości będzie regulować rozwój społeczny i kulturowy. Istnieje wiele teorii, koncepcji i badań, których celem jest wyjaśnienie przyczyn ludzkich zachowań. Wśród nich znaczne miejsce zajmują te tłumaczące uwarunkowania i mechanizmy zachowań patologicznych. W ogólnym aspekcie poszukiwania przyczyn zachowań patologicznych analizowane są w trzech kierunkach:

- biopsychicznym, w którym czynników zachowań patologicznych poszukuje się w warunkach somatycznych, fizjologicznych, neurofizjologicznych, psychicznych, intelektualnych oraz wielu innych cechach, a także skłonnościach osobowościowych jednostki, z uwzględnieniem cech genetycznych i wrodzonych;
- społeczno-kulturowym – przyczyn zachowań patologicznych doszukuje się w warunkach społecznych, w bliższym, jak i dalszym otoczeniu (makro- i mikrospołecznym) w takich płaszczyznach jak:
 - warunki polityczne;
 - warunki ekonomiczno-gospodarcze;
 - warunki socjalno-bytowe;

¹⁰ I. Pospiszyl, *Patologie społeczne*, Warszawa 2008, s. 9.

¹¹ M. Cyborska, *Student/ka po godzinach*, „Semestr” 2005, nr 3.

¹² A. Jaworska, *Resocjalizacja. Zagadnienia prawne, społeczne i metodyczne*, Kraków 2009, s. 51.

¹³ *Ibidem*, s. 51.

- tzw. pośrednim, mieszanym, nieraz także interdyscyplinarnym lub uwarunkowany wieloma czynnikami – poszukiwania przyczyn zachowań patologicznych skupiają się zarówno na czynnikach biopsychicznych, jak również społeczno-kulturowych z zastosowaniem własnej aktywności jednostki¹⁴.

Isnieje wiele rodzajów patologii społecznych, m.in.:

- alkoholizm;
- narkomania;
- prostytutcja;
- przestępczość.

Czynnikami, które mają znaczny wpływ na powstawanie patologii wśród młodzieży jest to, iż wraz ze zmianami, które miały miejsce w naszym kraju, a także z rozwojem cywilizacji, zanikła gdzieś wychowawcza funkcja szkoły, domu, a także organizacji młodzieżowych oraz miejsc kulturalnych. Przesłępstwa popełniają także młode osoby pochodzące z tzw. „dobrych domów”, ponieważ rodzice, którzy większą część czasu spędzają w pracy, nie są w stanie zajmować się swoimi pociechami. Walka o dobrobyt i awans w pracy często zastępuje rodzinne życie. Dzieci często czują się odrzucone i przez to wyrażają swój bunt poprzez zachowania przestępcze, aby zwrócić swoją uwagę chociażby w grupie rówieśniczej.

Na wzrost zachowań patologicznych duży wpływ ma także nieodpowiednie środowisko rówieśnicze, przedstawianie w filmach scen drastycznych i przemocy, nieodpowiedni sposób wychowania dziecka, a także zły przykład w rodzinie (np. ojciec alkoholik), oraz zbyt łagodne kary za różnego rodzaju wykroczenia i przestępstwa. Coraz mniej jest miejsc, w których młodzież mogłaby spędzać czas poza lekcjami. Błędy w wychowaniu skutkują tym, że dziecko nie potrafi odróżnić dobra od zła, natomiast wzorce wyniesione z domu przenoszą do szkoły. *Przyczyn wielu negatywnych zjawisk winno się szukać m.in. w ogólnym kryzysie wartości i autorytetów, a także w kryzysie prawie wszystkich instytucji. Trzeba otoczyć kompetentną opieką dzieci i młodzież zagrożone demoralizacją, a nie stosować środki nadmiernie represyjne. W nowych czasach wiele się zmieniło i dziś wychowankowie nie chcą być traktowani przedmiotowo, lecz z całym poszanowaniem ich osobowości*¹⁵.

ZAKOŃCZENIE

Wiele gwałtownych zmian jakie zaszły w Polsce w ciągu ostatnich lat spowodowały wzrost zachowań patologicznych wśród młodzieży. Zmiany kulturowe, które występują nie tylko w Polsce, ale także na całym świecie, doprowadziły do radykalnych odchyleń w systemie wartości etycznych, a także norm moralnych. Rola rodziny stała się mało istotna, nastąpiło rozluźnienie więzi rodzinnych, natomiast nasiliły się zjawiska patologiczne takie jak: narkomania, alkoholizm, czy też prostytutcja wśród młodego pokolenia. Duża część młodego pokolenia przyznaje się do różnego rodzaju uzależnień, których przyczyną było przede wszystkim chęć spróbowania czegoś nowego oraz wyrażanie buntu wobec ludzi dorosłych¹⁶. Działaniami zapobiegawczymi, które powinny zostać wprowadzone w życie powinny polegać na:

¹⁴ M. Ciosek, *Człowiek w obliczu izolacji więziennej*, Gdańsk 1996, s. 86-100.

¹⁵ K. Pospiszyl, *Resocjalizacja*, Warszawa 1998, s. 241.

¹⁶ O. Lipkowski, *op. cit.*, s. 368-369.

- dążeniu do tego, aby dzisiejsza młodzież chętniej uczęszczała do szkoły, aby nie wagarowała, a także czuła się w niej bezpiecznie i polubiła ją;
- dążeniu do wprowadzenia alternatywnych możliwości spędzania czasu poza lekcjami;
- uświadamianiu młodzieży, że w życiu mogą przytrafić się różnego rodzaju niepowiedzenia;
- dążeniu do kierowania ciekawości młodych osób na inne tory (rozwijanie zainteresowań kulturą, muzyką, tańcem, itd.);
- wprowadzeniu w szkołach dodatkowej ochrony, po to, aby zniwelować przenikanie środków odurzających na jej teren;
- dążeniu do uwrażliwienia młodzieży (poprzez organizowanie różnego rodzaju szkoleń) na przejawy agresji, dążeniu do tego, aby młode pokolenie reagowało na nią w sposób czynny, a nie bierny.

W obecnej sytuacji środowisko szkolne, organizacje i instytucje zajmujące się wychowaniem pozaszkolnym, środki masowego przekazu takie jak: prasa, telewizja, radio oraz urządzenia zewnętrzne w środowisku stają przed zadaniem stworzenia programu profilaktyki, w którym program wychowawczy powinien być zintegrowany ze środowiskiem społecznym. Działania zapobiegawcze, które zostaną podjęte powinny być odpowiednio przemyślane, a także zaplanowane oraz poprzedzone dokładną oceną potrzeb młodego pokolenia. Społeczeństwo, które zapewni młodym ludziom właściwe warunki do budowania pozytywnych postaw społeczno-moralnych, a także umożliwi odpowiedni start nie będzie mogło twierdzić, że dzisiejsze młode pokolenie jest złe.

BIBLIOGRAFIA

1. Aleksandrowicz J., *Wizja medycyny*, Warszawa 1971.
2. Ciosek M., *Człowiek w obliczu izolacji więziennej*, Gdańsk 1996.
3. Cyborska M., *Student/ka po godzinach*, „Semestr” 2005, nr 3.
4. Jaworska A., *Resocjalizacja. Zagadnienia prawne, społeczne i metodyczne*, Kraków 2009.
5. Lipkowski O., *Resocjalizacja*, Warszawa 1987.
6. Pospiszyl I., *Patologie społeczne*, Warszawa 2008.
7. Pospiszyl K., *Resocjalizacja*, Warszawa 1998.
8. Szczepański J., *Rzecz o nauczycielach w wychowującym społeczeństwie socjalistycznym*, Warszawa 1975.

PATOLOGICAL BEHAVIOR OF YOUNG GENERATION

Summary: *The article analyzes the pathological behaviors among youth. This indicates the reasons, conditions, and effects that appear later in adult life.*

Key words: *pathologies, youth, rehabilitation, society*